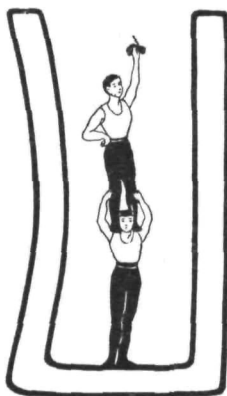

TONE RAKOVČAN:

Niko — junak.

devetem letu je Niko zbolel. Bil je edini sinko mamice Antice. Hudo je zbolel, da je moral v posteljo slab in bled. Ni mogel jesti, tresel se je po životu, in mrzle kapljice so mu stale na obrazu. Ni mogel do besed, le tresoča usteca je počasi odpiral in tožno zrl na mamico, ki je bdela noč in dan ob njegovem zglavju in stregla Niku in molila zanj. Molila je h Gospodu, naj ji ohrani edino veselje, edino oporo. Izgubila je moža v tujini, požrlo ga je morje, izgubila hčerko Milico, in zdaj naj izgubi še njega, ki ga ljubi nad vse! O Gospod, ohrani ga njej v tolažbo, sebi v čast!...

Zunaj je cvetela pomlad...

Niko ni govoril, ni šepetal, komaj je odpiral usta. A misli njegove so govorile. Šle so skozi okno na planino, ki se je spenjala za hišo vsa zelena in potresena z živimi in sladkimi rožami. Med pisanim grmičjem je zvončkljala čreda koz in ovac, za njimi so sedeli v kolobarju tovariši s pomladnimi iskrami v očeh in se pogovarjali o davnih dneh, ko so po tistih mejah divje paševali Turki.

In med nje so sedle Nikove misli in se pogovarjale z njimi...

Pozno popoldne pa, ko je mamica zatvorila okno in se je počasi kradel mrak v sobo, je Niko polagoma zadremal. Tedaj je jela mamica čisto tiho govoriti Niku:

»Čuješ, Niko, dragi moj Niko, ti ozdraviš, edini sinko moj, skoro ozdraviš. Vesela bo mamica, veseli tvoji tovariši, tvoje živalce te bodo spet zrle, pred njimi boš peval na planino. Gori v pobočju boš dvigal ro-

čici in zrl čez rodno zemljo. Takrat boš živel dalje mlado življenje svoji mamici, ki te tako ljubi. Vse življenje boš njen. Mamica te je vzgojila, ona ti daje življenje, pazi nate, varuje te sebi v tolažbo. Ko ozdraviš, ji boš spet gledal oči v oči. Če dorasteš, bo mamica nate ponosna — edini njen sin boš...»

*

V Črni Gori je zagrmelo, počil je top. Zavihrale so visoko zastave, trombe so zaklicale, in tisoči so pustili pljug, tisoči so prihiteli h knezu se poklonit. Odložili so potne palice in jih zamenjali s svetlimi meči in težkimi puškami. Prišel je dan, ki so ga čakali dolga leta, dan osvobojenja. Kleti Turek — volk — jih čaka, a oni so levi, ki skočijo in pomandrajajo sovražnika v prah.

Med njimi, ki so prihiteli pod bojne zastave, je bil tudi Niko. Dopolnil je bil devetnajsto leto, knez ga je poklical, in on je šel. Poslovil se je od mamice Antice. Presrčno je bilo slovo, a niti v očeh mamice, ki je že osivela, niti v očeh Nika ni bilo solz. Ob slovesu se je spomnila mamica besed, ki jih je pogovarjala bolnemu sinku pred desetimi leti. Gospod jo je takrat uslišal, Niko je okréval, dorastel njej v ponos. A zdaj ga kliče knez, kliče ga domovina...

»Sinko moj, dragi moj Niko, pojdi, ker te kličejo! Mamino srce te bo spremljalo povsod, ono bo molilo, prosilo bo, da se vrneš junak. Če pa zahteva domovina žrtev, padeš, a tudi — junak. Tedaj pa na snidenje nad oblaki. Zbogom, Niko, s teboj gre majkin blagoslov!...«

Težko je dušila mamica jok. A ni smela plakati, ker potem bi bilo še težje slovo, težje bi bilo njenemu sinku. V srcu pa ji je kljuvalo neizmerne bolesti.

In ko je stopil sinček čez prag in zavihtel roko zadnjič v pozdrav, je Antica stopila od okna, se naslonila ob omaro in krčevito zaplakala. Drhtela so ji ustna, v pretresljivi bolesti je utripalo srce.

*

Zamajala se je zemlja, ozračje se je prelilo v mogočen grom, ko so črnogorski topovi zagrmeli, ko so zablislili tisočeri ognji iz črnogorskih pušk. Visoko v zraku so zaplapolale zastave, iz grl je zaorila bojna pesem, in črnogorski junaki so naskočili sovraga.

V strm hrib je prodirala peščica Črnogorcev, ki jim je poveljeval Niko. V desnici svetlo sabljo, v levici samokres — tako je Niko bodril tovariše in jim z junaškimi vzkliki netil ogenj poguma. Po brdu so se vsipale krogle ko toča iz sovragovih pušk. Vsak čas je kateri zmed junakov kriknil, izpustil puško in klecnil. Skriti sovragovi topovi so neprenehoma bruhalo visoko v zrak pošastne krogle, ki so se nad glavami junakov pršile in podkopale pod seboj mnogo žrtev. A posadka je hitela neustraheno naprej — na čelu ji pogumni Niko...

Daleč pred njimi je ležalo vrhu gore golo skalovje, ki je s svojimi ostrimi in navpičnimi stenami branilo vstop preko njih, ki je bilo samo na sebi dobra utrdba. Za tem skalovjem ko v orlovem gnezdu so čepeli Turki ter divje streljali na napadalce.

† Vojevodinja Zofija Hohenberška,
soproga † prestolonaslednika

Nadvojvoda Franc Ferdinand,

† prestolonaslednik

Nikova posadka je prodirala na najstrmejši strani hriba, je bila že pred vsemi drugimi! Ormelo je in bobnelo, kot bi nebo udarjalo ob zemljo, rohnele so po zraku ognjene kače topov — a junaki niso čuli ničesar, zrl so samo predse in prodirali z neustrašeno naglico naprej, vedno naprej...

Končno so pridrli pod skalovje; bila jih je jedva polovica. Za njimi daleč spodaj je drla druga, veliko večja posadka. Niko je vedel, da mora naprej, da pribori njim, ki prodirajo zadaj, lažji vstop preko vrha. Povelje se je glasilo tako!

Razvrstila se je Nikova posadka v dolgo bočno vrsto in skrivaj jela plezati čez skalovje, toda urno in gotovo ko kože na planinah. Pred vsemi je bil vedno Niko. Tudi tu, dasi so bili v zavetju, je švicnila marsikatera svinčenka mimo njih. Izkušal je Niko, da prodre na najhujši strani skalovja, kjer so se jih sovražniki najmanje nadejali. Zato je klical povelja, najbližji so mu odgovarjali in šli pogumno za njim.

Spodaj pod njimi pa so že drvili na treh straneh hriba bataljoni črnogorskih junakov, vihrale so zastave, trombe so klicale k pogumu, klicale so: Na nož! Vsa moč sovraga se je obrnila proti njim, a oni so drvili naprej ko burja.

Nikova posadka je medtem neopaženo dospela v bližino Turčinov. Legla je tiho v skrivni greben in počakala, da se zbere vsa. Trdno so držale pesti težke puške, na katerih so se svetili ostri bajoneti in čakali trenutka, da se zaderejo v sovraga.

Ko je zapazil Niko, da so se na treh straneh zasvetili bajoneti, je zaklical povelje. Trobentač je krepko zatrobil, iz grl vse posadke je zaoril klic poguma. Zagnali so se ko vihar sovražniku v bok. Od te strani se jih je sovražnik najmanj nadejal, zato je nastala med njim takoj mala zmešnjava. Toda junaki so planili ko levi in že so se lomili bajoneti, butala so puškina kopita, brizgala je kri. Ojačeni po tej posadki so se iznova ohrabрили vsi črnogorski voji, pritisnili in planili v gnezdo med sovrage. Grozno je bilo maščevanje. Poklali so Turke skoro do zadnjega, le mala posadka je pred naskokom ušla.

Utonilo je solnce, na zemljo je legel mrak, utihnilo je besno grmenje, ki je stresalo ves dan ozračje. Onstran hriba v dolini se je dvigal visoko dim. Gorele so vasi, ki so jih zapalili bežeči Turki. Vrhu hriba pa je ležalo v krvi nešteto človeških trupel. Kot sence so hodili med njimi vojaki z rdečim križem na rokavih in iskali ranjencev.

Zbrala se je črnogorska vojska, ki je zavzela v ljutem boju visoki utrjeni hrib. Padlo je nad polovico vojakov, med njimi on, ki je priboril zmago — junak Niko...

Čez teden dni pa, ko je prikorakala črnogorska vojska v mesto Skadar, je prejela Antica poročilo armade:

»Padel je sin Niko pri zavzetju Taraboša — kot najhrabrejši junak. Slava njemu — čast njegovi materi!...«

